

Biblické studium SZ

Stanislav Pacner, Kroužecká 1, 683 01 Rousínov

tel: 517 371 379; mobil 737 509 507; e-mail: rdpardal@volny.cz

1. Předmluva komentáře sv. Jeronýma k Iz proroctvím: *Kristus vybízí: zkoumejte Písma, hledejte a naleznete. Nechtěl bych slyšet jako židé: "Jste na omylu, protože neznáte Písmo ani Boží moc." Jestliže je podle apoštola Pavla Kristus Boží moc a Boží moudrost a jestliže ten, kdo nezná Písma, nezná Boží moc a Boží moudrost, pak neznalost Písma je neznalost Krista (CCL 73,1).*

2. A. DE MELLO, Minutové nesmysly (Brno: Cesta 1995) 63: *Jednou, když starý mnich hovořil o hypnotické moci slov, kdosi v místnosti vykřikl: "Nesmysl. Když řeknu 'Bůh, Bůh, Bůh', budu snad božský? A když řeknu 'hřích, hřích, hřích' budu pak zlý?" "Sedni si, ty smrade!" řekl mnich. Ten člověk se rozlítil tak, že mu trvalo hezkou chvíli, než se mu vrátila řeč. Pak na mnicha spustil proud sprostých nadávek. Mnich zkroušeně řekl: "Promiňte, Pane, dal jsem se unést. Moc se Vám omlouvám." Muž se hned uklidnil. "Inu, zde máte odpověď," usmál se mnich, "jedno slovo stačilo, abyste div nevyletěl z kůže, a jiné abyste se uklidnil." Když čtu Boží slovo, i když to nevnímám, tak mě očisťuje a setkávám se s Bohem. Čist Boží slovo – nejdůležitější!*

3. Pro život: 1Sam 3,1-10

4. Literatura ke studiu:

Skripta jsou v převážné míře převzata od J. Hřebíka z TF UK (volně přístupné na internetu), některé věci upraveny a doplněny.

R. RENDTORF, *Hebrejská bible a dějiny. Úvod do starozákonní literatury* (Praha: Vyšehrad 1996).

M. CHIOLERIO, *Blaze tomu, kdo slyší tato slova. První setkání se Starým zákonem* (Praha: Paulínky 1997).

R. B. DILAND – T. LONGMAN III., *Úvod do Starého zákona* (Praha: Návrat domů 2003).

5. Názvy knih Pentateuchu: R. RENDTORF, *Hebrejská bible a dějiny*, 174.

6. ÚVOD DO PENTATEUCHU

6.1. Pentateuch v židovském kánonu SZ

6.1.1. Tři části hebrejské Bible

Židovský kánon seřazuje knihy SZ v jiném pořadí než LXX, Vg a další křesťanské překlady. V hebrejské Bibli jsou tři části: *Tóra* (Zákon), *Proroci* a *Spisy*. *Tóra* obsahuje 5 knih: Gn, Ex, Lv, Nm a Dt. *Proroci* se dělí na *Dřívější proroky* (Joz, Sdc, 1-2Sam, 1-2Kr) a na *Pozdější proroky* (Iz, Jer, Ez a 12 malých proroků). Ve *Spisech* nalezneme zbytek knih: Žal, Job, Přís; *pět svitků Megillot*: Rút, Pís, Kaz, Pláč a Est; Dan,¹ Ezd, Ne a 1-2Pa.

Toto uspořádání knih není náhodné. Pentateuch je na prvním místě, protože popisuje nejenom události, které chronologicky předchází další, např. stvoření světa, historie patriarchů a exodus, ale protože se prezentuje jako základní část hebrejské Bible. Závěr celého Pentateuchu, Dt 34,10-12, je jeden z textů, které dávají jasnou odpověď:

¹⁰*Nikdy však už v Izraeli nepovstal prorok jako Mojžíš, jemuž by se dal Hospodin poznat tváří v tvář, ¹¹se všemi znameními a zázraky, jež ho poslal Hospodin vykonat v egyptské zemi na faraónovi a všech jeho služebnících i celé jeho zemi, ¹²i se všemi skutky pevné ruky, se vším, co vzbuzovalo velikou bázeň, co konal Mojžíš před zraky celého Izraele.*²

Text obsahuje tři tvrzení: (1) Mojžíš je největší ze všech proroků. Co se týká Pentateuchu, tak to znamená, že zjevení dané Mojžíšovi převyšuje zjevení dané dalším prorokům.³ V kanonických termínech, Pentateuch obsahuje zjevení převyšující to, které nalezneme Proroků a ve Spisech. (2) Důvod této nadřazenosti spočívá v tom, že JHWH mluvil s Mojžíšem tváří v tvář.⁴ Proto komunikace mezi JHWH a jeho prorokem byla přímá. (3) Základní událostí v historii Izraele je exodus.

Úvod do *Proroků* a *Spisů* mluví ve stejném duchu. V knize Jozue⁵ se JHWH po smrti Mojžíšově obrací k Jozuovi, aby mu dal některé příkazy, a mezi jinými říká:

⁷*Jen buď rozhodný a velmi udatný, bedlivě plň vše, co je v zákoně, který ti přikázal Mojžíš, můj služebník. Neodchyluj se od něho napravo ani nalevo; tak budeš jednat prozíravě všude, kam půjdeš.* ⁸*Kniha tohoto zákona ať se nevzdálí od tvých úst. Rozjímej nad ním ve dne v noci, abys mohl bedlivě plnit vše, co je v něm zapsáno. Potom tě bude na tvé cestě provázet zdar, potom budeš jednat prozíravě (Joz 1,7-8).*

Jinak řečeno, Jozue je podřízen Mojžíšovu zákonu. Úspěch jeho mise, dobytí zaslíbené země, závisí na jeho věrnosti *Zákonu*. Poselství platí také pro všechny, kteří přijdou po Jozuovi, např. pro soudce a krále. Všichni vůdcové Izraele budou souzeni podle stejného "měřítká": věrnost *Zákonu*. Úkol proroků, podle této koncepce, je *připomínat Zákon* a interpretovat ho, jak potvrzují jedny z posledních slov proroka Malachiáše:

Pamatujte na zákon mého služebníka Mojžíše, jemuž jsem vydal na Chorébu pro celého Izraele nařízení a práva (Mal 3,22).

Žalm 1, který slouží jako preface ke *Spisům*, přejímá tyto ideje, aby je aplikoval na třetí část hebrejské Bible:⁶

¹*Blaze muži, který se neřídí radami svévolníků,
který nestojí na cestě hříšných,
který nesesdává s posměvači,
²nýbrž si oblíbil Hospodinův zákon,
nad jeho zákonem rozjímá ve dne i v noci.
³[...] Vše, co podnikne, se zdaří.*

¹ Kniha Daniel nepatří v židovském zákoně mezi proroky.

² Překlad tohoto a všech ostatních textů je podle ČEP z roku 1985.

³ Srov. Nm 12,5-8. K dalším prorokům JHWH mluví skrze sny a vidění; s Mojžíšem však JHWH mluví *tváří v tvář* (12,8).

⁴ Nm 12,8.

⁵ Kniha *Jozue* patří v hebrejské Bibli mezi proroky. Srov. výše.

⁶ V hebrejské Bibli se kniha Žalmů nachází až za *Proroky* a otvírá *Spisy*, zatímco v LXX a Vg se nachází před nimi.

Žalm 1 má alespoň dva společné důležité body s Joz 1: (1) Spravedlivý musí meditovat *Zákon* ve dne i v noci a (2) na této meditaci závisí úspěch toho, co dělá. Preface *Spisů* je tedy pozvání k meditaci *Zákona* a samy *Spisy* se prezentují, podle tohoto textu, jako *meditace Zákona*.⁷

6.1.2. Funkce Pentateuchu v hebrejské Bibli

Proč je Pentateuch považován za nejdůležitější ze všech spisů Bible? Odpověď je jednoduchá: protože obsahuje všechno to, co Izrael považuje za esenciální pro svoji existenci. Tyto základy se nachází v *Tóře*, ne v *Prorocích* nebo *Spisech*. Jinými termíny, zakladatel Izraele není ani Jozue, ani David nebo Šalomoun, ani Izaiáš nebo nějaký další prorok. Pouze Mojžíš může vzít na sebe tento titul. Izrael existoval před monarchií a bude moci přežít i bez ní. Izrael se narodil před tím, než získal vlastní zemi, a bude moci žít mimo svou zemi, v exilu nebo v diaspoře. Zkušenost exodu a Sinaje patří k tomu *být Izraelitou*, zatímco lid se může obejít bez země, bez monarchie a bez chrámu.

Pentateuch poskytuje odpověď na otázku, čím tedy Izrael sám sebe definuje. Je to *lid potomků patriarchů* a *lid smlouvy*. První část odpovědi se nachází v Gn, druhá v dalších čtyřech knihách.

Gn 12-50 prohlašuje, že pouze potomci *Abrama*,⁸ *Izáka* a *Jakuba* budou členy Izraelského národa a dědici zaslíbení. Geneze často postupuje vpřed na základě vyloučení. Izák bude dědic příslibu, ne Lot,⁹ ne Abrahámův služebník¹⁰ nebo Izmael.¹¹ Moabité, Amonité¹² a Izmaelité netvoří vyvolený národ a nemají právo na zemi Kanaán. Stejný závěr platí pro Edomity, potomky Ezaua.¹³ Není potřeba zmiňovat Kananejce nebo Pelištejce. V Gn 49 Jakub žehná svým dvanácti synům, tzn. že nikdo není vyloučen z příslibu. Potomci dvanácti Jakubových synů budou bez výjimky tvořit kmeny Izraele. K tomu se přidává další element: *smlouva*. Izrael je lid, se kterým JHWH uzavírá *smlouvu* na Sinaji. Bude to lid, který zachovává *Zákon* svého Boha a vzdává mu kult. *Genealogie* nestačí k definici Izraele. Kdo nezachovává *Zákon*, ztrácí svoji identitu a vylučuje se z lidu. Proto se Pentateuch v židovské tradici nazývá *Zákon*. Z tohoto důvodu obsahuje mnoho zákonů, které jsou situovány na horu Sinaj, nebo do období, kdy Izrael přebýval na poušti. Všechny tyto zákony jsou vyhlášeny JHWH a předány Mojžíšovi. Pouze tyto zákony mají závaznou hodnotu pro Izrael.

6.2. Kniha Exodus v Pentateuchu

Druhá kniha Pentateuchu, *Exodus*, začíná, když se Izrael stal početným národem v Egyptě¹⁴ a končí, když *sláva JHWH* začíná přebývat ve svatyni, kterou postavil Mojžíš podle Božích instrukcí.¹⁵ Ani začátek, ani konec této knihy neodpovídají jasným rozdělením knihy. Synové Jakubovi jsou již v Egyptě dlouhou dobu.¹⁶ Kniha Exodus proto nezačíná pobytem Izraele v Egyptě. Závěr se zdá ještě méně logický.¹⁷ Izrael se nachází pod horou Sinaj a zůstane tam až do Nm 10. Proč je dlouhá perikopa o Sinaji rozdělena právě když JHWH sestupuje do stanu setkávání? Odpověď je třeba hledat ve *vyprávěních o počátcích* známých ve Starověkém Středním Orientu. Podle těchto mýtických vyprávění, božstvo, které tvoří svět, potvrzuje svoji svrchovanost nad stvořením tím, že si nechá postavit chrám ("palác"), v kterém přebývá. Chrám se stává *centrem světa*, protože tam sídlí a kraluje božstvo, které stvořilo svět. Takto jedná Marduk na konci básně *Enuma eliš* a bůh Bál v ugaritských mýtech.¹⁸

V Bibli *Bůh* tvoří svět, ale nestaví si chrám. Na konci prvního vyprávění o stvoření Bůh posvěcuje ne chrám, ale čas, tedy *sedmý den*.¹⁹ Pouze v Ex 25-32, po *smlouvě* na Sinaji,²⁰ JHWH dává Mojžíšovi instrukce o stavbě svatyně, která potom bude postavena v Ex 35-40. Je třeba počkat až do této chvíle, protože Bůh může mít sídlo ve světě pouze po tom, co se Izrael stal jeho lidem a přijal svobodně, že mu bude sloužit. Kniha Exodus se tedy uzavírá ve chvíli, kdy *JHWH*, vládce světa a Bůh Izraele, sestupuje a přebývá uprostřed svého lidu. Tak jako v mýtech Starověkého Středního Orientu, Bůh stvořitel může od nynějška vládnout nad světem, který mu patří.

⁷ Je však třeba poznamenat, že ne všechny manuskripty, především v židovské tradici, umísťují žalmy na začátek *Spisů*. To však nic neubírá hodnotě Pentateuchu v hebrejské Bibli.

⁸ Od Gn 17,5 je změněno Abramovi jméno na Abrahám.

⁹ Gn 13; 18-19.

¹⁰ Gn 15.

¹¹ Gn 16.21.

¹² Gn 19.

¹³ Gn 25.27.36.

¹⁴ Ex 1.

¹⁵ Ex 40.

¹⁶ Gn 46.

¹⁷ Ex 40.

¹⁸ *Enuma eliš* VI,47-91; v Ugaritu existuje mýtus o *Bálově paláci*.

¹⁹ Gn 2,1-3.

²⁰ Ex 24,3-8.

Stan setkávání není ještě chrám, ale místo k přebývání, které se přemísťuje. JHWH se rozhoduje, že bude přebývat uprostřed stěhujícího se lidu, který kráčí vstříc svojí zemi. JHWH je již přítomný, i když v příbytku, který není stabilní a definitivní. Z teologického pohledu nacházíme na těchto stránkách Exodu některé velmi důležité intuice. Bůh je přítomný v pomíjivých a přechodných událostech a situacích historie svého lidu. Bůh Exodu není Bůh, který přebývá pouze na „nebesích“ a ve věčnosti, ale jde sdílet podmínky svého lidu, který žije v nedokonalém světě času a historie. Shrnuto, Bůh přebývá mezi svým lidem již na poušti, dlouhou dobu před postavením Šalomounova chrámu v zaslíbené zemi. Tyto intuice připravují Jan 1,14: *A slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi. A spatřili jsme jeho slávu...*

7. GENEZE (další studium v R. RENDTORF, *Hebrejská bible a dějiny*, 175-183)

7.1. *Titul a význam knihy*

Hebrejský název B^orešít (tj. Na počátku) i řecký titul Genesis (tj. Zrod) poukazují na prvopočátky světa, lidstva a Izraele, kterých se kniha týká.

Originalita spočívá mj. v rozlišení díla stvoření od Stvořitele, v identifikaci svobodné vůle člověka jako místa původu zla, v rozpoznání aktivní spásné Boží přítomnosti v dějinách.

Genesis ukazuje kořeny, z nichž vyrůstá víra židů, křesťanů i muslimů.

7.2. *Narativní obsah*

1. Biblické pradějiny (1,1-11,32)
2. Příběhy praotců (12,1-50,26)

1,1-11,32: dvě zprávy o stvoření světa (1,1-2,4a; 2,4b-24); pád (Gn 3); Kain a Ábel (Gn 4,1-16); další vývoj lidstva (4,17-26); rodokmen (5); Boží synové (6,1-4); potopa (6,5-8,22); zabezpečení života, prokletí a požehnání (9); rodokmen (10); babilónská věž (11,1-9); rodokmen (11,10-32).

12,1-50,26: Abrahám (12,1-25,18), Izák a Jákob (25,19-37,1), Josef (37,2-50,26).

7.3. *Struktura*

Vysledovatelná na základě deseti toledót (srov. uvozující formule), které dělí knihu do deseti oddílů: 2,4a – uzavírá stvoření; 5,1-28 – Adamovo potomstvo až po Noema; 6,9-10 – Noemovo potomstvo v období potopy; 10,1-32 – potomstvo Noema a jeho synů; 11,10-26 – Sémovo potomstvo až po Teracha; 11,27 – potomstvo Terachovo; 25,12-16 – potomstvo Izmaela; 25,19-26 – potomstvo Izáka; 36,1-43 – potomstvo Ezaua-Edóma; 37,2 – potomstvo Jákoba.

7.4. *Záměr a teologická perspektiva*

Redaktor spojuje univerzální dějiny s dějinami Abraháмова rodu (obojí po pěti rodokmenech) - obojí chápe jako dvě dějství jednoho dramatu.

Eliminační metodou soustřeďuje pozornost na zužující se linii Bohem vyvolených (Adam-Sét-Noe-Sém-Abrahám-Izák-Jákob), kdežto ostatní ponechává stranou (Kain, Chám, Jafet, Izmael, Ezau).

Zdůrazňuje uskutečnění stvořitelského Božího záměru – lidstvo naplní zemi a podmaní si ji; v požehnání, které provází vyvolený zbytek, se zároveň prosazuje záměr spasitelný - jeho konkretizaci představuje země, kde patriarchové získávají alespoň místo svého spočinutí.

7.5. *Texty*

7.5.1. *Gn 1*

Uvádí do Geneze, Bůh je autorem celého světa, je svrchovaný Pán (tvoří pouhým slovem), všechno je dobré (např. sexualita), vrchol stvoření – člověk (popsáno nejpodrobněji), ne mytologicko-náboženským představám starověkého Orientu; souvislost s Vyznáním víry: *Věřím v jednoho Boha, Otce všemohoucího, stvořitele nebe i země.*

7.5.2. *Poselství Gn 1 pro můj život*

Základní teologické poselství tohoto úryvku může být shrnuto takto:²¹ celý svět pochází od Boha, z jeho moudrosti a všemohoucnosti. Toto základní tvrzení bylo popsáno kosmologickými kategoriemi starověkého prostředí: země byla ponořena ve vodě a ve tmě, Bůh ji zaplavuje světlem, přikrývá ji nebeskou klenbou atd. Celé vyprávění chce zdůraznit, že Bůh je dobrý a že všechno dělá pro člověka. Člověk je stvořen jako poslední, to znamená, že je vrcholem celého stvoření. Sám Bůh vyhláší jeho důstojnost a důležitost, když mu svěřuje vládu nad přírodou. Tím, že je člověk stvořen podle Božího obrazu, může vstoupit a vstupuje do dialogu s Bohem (modlitba). Geneze zdůrazňuje, že Bůh není ten, který by byl někde vysoko v nebi a o člověka by neměl zájem, ale je to Bůh, který se k člověku sklání.

Vyprávění v Genezi se týká osobně každého z nás a nás všech dohromady. Nemluví o událostech minulých, ale o mém vztahu k Bohu, o zájmu Boha o můj život a později také o hříchu (Gn 3), který je přítomný v mém životě. Celé vyprávění mě chce povzbudit v tom, že svět je dobrý, že se na něj musím umět dívat pozitivně. Bůh mi svěřil všechno, nic z toho, co udělal není špatné (i sexualita je dobrá a je pozhnaná Bohem). Když si toto všechno hlouběji uvědomím, mohu se osvobodit od strachu, otevřít víc Bohu své srdce. Bůh je ten, který je veliký a mocný, ale zároveň milující. Mohu s ním hovořit, vstoupit do dialogu. V Gn 1 začíná historie spásy, moje osobní historie s Bohem.

7.5.3. Gn 4

Kain a Ábel: **v. 1:** *poznal* – pokračuje život, Bůh je věrný navzdory hříchu; **v. 2:** *dále porodila:* pokračuje život; *Ábel (= vánek; lehký vítr; mlha, která se rozptýlí; prázdnota)* – jméno předznamenává tragédii; **vv. 4-5:** *shlédl – neshlédl* – proč? Hledá se nějaká vina na Kainovi, aby se nemusel obvinít Bůh! Text to však nevysvětluje, je to tajemství (srov. Žalm 78,67-68: *zprotivil si Josefův stan... zvolil si kmen Judův*); *neshlédl* neznámá *nenáviděl!!* Miluje Kaina jiným způsobem – mluví s ním, je s ním v kontaktu; přijmout to, jak mě Bůh miluje – není to snadné; **v. 5:** Kain nepřijímá; *zesinal v tváři* – doslova *padla jeho tvář*; **v. 6:** Bůh nechce opustit Kaina, mluví s ním, ne s Ábelem; není vyvolen, ale je přesto milován; **v. 7:** pravý problém pro Kaina není Ábel ale on sám; *budeš-li konat dobro* – problém nebude; **v. 8:** Kain odmítá – vražda; **v. 9:** nechce přiznat zodpovědnost; **vv. 10-12:** Bůh říká pravdu; **v. 13-14:** Kain přiznává hřích, důsledky; **v. 15:** znamení pro Kaina.

7.5.4. Rodokmeny

Genealogie určují historii světa od stvoření až po Josefův příběh.²² Formule *toto je genealogie* mizí, když se Izrael stává národem.²³ Potom, co JHWH vyvedl Izraele z Egypta, objevuje se jiná formule, *formule putování*, která popisuje cestu Izraele pouští.²⁴ Formule *toto je genealogie* určuje strukturu historie, která vysvětluje, jak se Izrael stal národem mezi všemi národy světa. Formule putování popisuje cestu Izraele směrem ke své zemi. Mezi těmito dvěma formulemi stojí zkušenost exodu, která je centrální pro víru Izraelského národa.²⁵ Zájem o *genealogie* velmi vzrostl po exilu. Mnohé texty jsou svědky toho, že lidé se velmi zajímali o to dokázat, že náleží k Izraelskému národu.²⁶ Pravděpodobně se po exilu vedly spory, kdo patří do Izraelského národa a kdo ne, protože být členem Izraele poskytovalo určitá práva vzhledem k těm, kdo členy nebyli.

7.5.5. Gn 6,1-4: viz A. SCARANO, "Otázka pro Angela", *Effatha* 3 (2002) 15.

7.5.6. Gn 6,5-8,22

Potopa (6,5-8,22): **6,5:** zlo je přítomné na zemi; **vv. 6-7:** Bůh lituje, že udělal člověka; **v. 8:** život musí pokračovat skrze spravedlivého (Noe); **vv. 13-22:** Bůh je věrný, nezbytnost – rozbít spirálu zla, obnovení skrze víru a poslušnost spravedlivého (ještě nezačalo pršet!); **v. 22:** v sázce je Noemova víra (srov. Abrahámovu víru); **7,1:** Noe znovu poslouchá – vchází do archy; **8,20-22:** stvoření pokračuje, pozhnaní je silnější než zlo, Bůh větší než samotné zlo.

7.5.7. Gn 9,1-28

Nový život, smlouva (9,1-28): **9,1:** nové stvoření světa – pozhnaní; **vv. 8-17:** smlouva – ano životu.

²¹ AA. VV., *Messale dell'assemblea cristiana. Feriale* (Torino: Elle Di Ci ⁶1991) 784-785, 789-790; AA. VV., *Messale dell'assemblea cristiana. Festivo* (Torino: Elle Di Ci ⁶1992) 399; K. FLOSSMANN, *První čtení. Rok A* (Teologické studie; Praha: ČKCH 1990) I, 48-50; J. HRBATA, *Setba a žně* (Olomouc: Nakladatelství arcibiskupství 1991) 136-137.

²² Gn 2,4; 5,1; 6,9; 10,1; 11,10.27; 25,12.19; 36,1.9; 37,2. Navíc se ještě objevuje v Nm 3,1 a v Rut 4,18.

²³ Gn 47,27; srov. Ex 1,7.

²⁴ Ex 12,37.40-42; 13,20; 15,22.27; 16,1; 17,1; 19,1-2; Nm 10,11-13; 12,16; 20,1.22; 21,4.10-11; srov. shrnutí v Nm 33.

²⁵ Ex 6,2-8.

²⁶ 1Pa 1-8; Ezd 2,1-67; 10,18-44; Ne 7,6-72; 10,1-28; 12,1-26.

7.5.8. Gn 11,1-9: viz M. CHIOLERIO, *Blaze tomu, kdo slyší tato slova*, 47.

7.5.9. Gn 12,1-9: viz M. CHIOLERIO, *Blaze tomu, kdo slyší tato slova*, 55-56.

7.5.10. Gn 15,1-21

Zatímco my vidíme cestu k osvobození ve své činnosti vůči přírodě a vůči lidem, pro Izrael byl jednoznačně osvoboditelem Bůh a svoboda byla Božím darem. Od malička je nám vštěpováno, že je třeba především pracovat a snažit se, jestliže chceme v životě něco získat. A potom je nám tak těžko uvěřit, že Bůh je štědrý a zadarmo dávající.

Tento úryvek ukazuje tuto Boží štědrost a náklonnost ve vztahu k člověku. Bůh uzavírá smlouvu s Abramem. Potomstvo, o kterém se mluví, je zárukou budoucnosti, přežití. Abram nechápe ještě nic o věčném životě, ale to, co chápe, je, že když mu Bůh daruje četné potomstvo, bude moci obstát v krutém boji národů a kmenů, nemocí a válek. A toto četné potomstvo Bůh slibuje Abramovi pouze na základě svého svobodného rozhodnutí, o zásluhách nebo dokonce o odměně zde není řeč. Jediné, o čem Boží slovo mluví a co Abram udělal, je, že Bohu uvěřil.

Na otázku *podle čeho poznám* bychom čekali nějaký důkaz, něco hmatatelného. Nic takového zde není. Bohu je třeba věřit na jeho slovo. Vzpomeňme na Petra, který Ježíšovi říká: *na tvé slovo, Pane, spustím síť*. Toto slovo zaslíbení je zesíleno rituálem smlouvy. Na jedné straně je Boží zaslíbení, na druhé Abramova víra a věrnost. Oboje je závazné, oboje je základem budoucnosti.

Rituál smlouvy, zabíjení zvířat a jejich rozpůlení, znamená konkrétní věc: at' je s tím, kdo tuto smlouvu poruší, naloženo tak, jako s těmito zvířaty. Abramova aktivita je zcela minimální, zabije zvířata, odhání ptáky a nakonec vrchol prožije v úplné pasivitě, totiž ve snu. Hrůza a tíseň je rozpoložením člověka, který se setkává s Božskou skutečností. Pro Abrama to však není hrůza ničivá, protože ví o této smlouvě.

Abramova jistota je ve smlouvě. Ví, že má a bude mít to, co mu Bůh daruje. Není mu darováno to, co by sám chtěl, ale to, co mu Bůh nabídl a slíbil. Tato skutečnost trvá dodnes. Bůh je věrný, co slíbil, to splní. Když se k Bohu obracím, obracím se k tomu, který mně obdaruje tím, co mi nabídl a slíbil. Jestliže neznám Boží nabídku, jestliže Boží nabídku nerozumím, potom se budu stále znovu divit, že mi Bůh nedává to, co chci. Osvobozující Bůh nabízí budoucnost, která se stává naprosto konkrétní v Ježíšově cestě, na níž se mám obrátit a po níž mám jít. Na ní jsou všechna Boží zaslíbení splnitelná a splňována. Dokonce mi Bůh v Kristu slibuje Boží království. To je skutečnost tak velká, že se tomu možná zdráhám uvěřit. Nesmím však zapomenout, že Bůh, který je absolutní budoucnost člověka, neslibuje utěšený život na zemi, ale slibuje životní cestu, která vede k němu. Bůh sám v Kristu zaručuje, že je to cesta reálná, naprosto konkrétní.

7.5.11. Gn 18,16-33: viz A. DE MELLO, *Spojení s Bohem. Exerciční promluvy* (Brno: Cesta 1999) 86-89.

7.5.12. Gn 22,1-19

Různé pokusy o interpretaci: upozornění na nutnost rozlišovat, co od člověka opravdu žádá Bůh; polemika s krutými pohanskými zvyky Kananejců příp. znázornění přechodu od lidských obětí k obětem zvířat; etiologické vyprávění – původ jména dotyčné svatyně.

vv. 1-2: jde tu o radikální zkoušku Abrahámovy víry – protipólem Gn 12,1 je výzva: "Odejdi!"; naplněný příslib syna (četného potomstva) má nyní být zmařen – Boží protimluv; gradace: "svého syna" (desetkrát v celé kapitole), "jediného" (tedy nikoli Izmaela), "Izáka" (jméno, které značí smích, zde spojeno s opakem: obětí), zdůrazňuje naléhavost, ale také paradoxnost Božího příkazu – Abrahám má překročit své dosavadní zkušenosti s Bohem a otevřít se Bohu zcela nepochopitelnému.

vv. 3-5: Abrahám mlčky připravuje vše na cestu (dříví naposled), sám sedlá osla; třetího dne (symbolický údaj) říká služebníkům: "já s chlapcem půjdeme... a pak se vrátíme" – snad ohled na Izáka, snad nepatrný záchvěv naděje.

vv. 6-8: Izák nese dříví (spojitost oběti s tím, co má být spoluobětováno), Abrahám oheň a nůž (nástroje k obětnímu úkonu) - možná se zde zračí otcova šetrnost vůči synovi stejně jako v odpovědi na Izákovu otázku (mezi Abrahámovým "viděním" hory, tj. smrti, a berana, tj. života, stojí vyznání víry ve "vidění" Boží, tj. prozřetelnost); Abrahámová odpověď je výrazem úzkosti ze smrti i naděje na život (dvoznačnost termínu *můj syn*).

vv. 9-13: čas jako by se tu skoro zastavil (detailní líčení bezprostřední přípravy k oběti), ale pak opět dostává spád; Abrahámová bázeň před Bohem je postojem nezlomné důvěry, která projde temnotou smrti k životu.

vv. 14-19: příslib požehnání z Gn 12 (jehož zárukou je Izák) se nejen znovu stvrzuje, ale podstatně rozšiřuje – to, co se zdálo být odsouzeno k zániku, je naopak cestou k netušenému růstu; "Abrahám se vrátil..." – sg. naznačuje, že oběť, neuskutečněná fyzicky, se dokonala v jeho srdci ochotou Izáka bezvýhradně odevzdat.

7.5.13. Gn 32,23-33: viz M. CHIOLERIO, *Blaze tomu, kdo slyší tato slova*, 60.

7.5.14. Gn 37-50: viz M. CHIOLERIO, *Blaze tomu, kdo slyší tato slova*, 60-61.

7.6. Vliv knihy Genesis

V patristické době se vyzvedá předobrazný charakter osob a událostí vzhledem k NZ (Adam – Kristus; Noemova archa – církev); dnešní křesťanství hledá v textech Gn odpovědi na palčivé otázky týkající se kořenů zla i podněty k odvaze víry, jejímž vzorem zůstává Abrahám.

8. EXODUS (další studium v R. RENDTORF, *Hebrejská bible a dějiny*, 184-189)

8.1. Centrální postavení a význam Exodu

a) v historickém rámci Pentateuchu – události, které jsou obsahem Ex, tvoří dějovou osu celého Pentateuchu, na niž se napojují děje předchozí i následující;

b) v teologickém rámci SZ – jde o počáteční a ustavující moment Izraele jako svobodného lidu smlouvy, základ víry v Boha jako osvoboditele a smluvního partnera, prototyp spásy i důvěrného vztahu mezi Bohem a lidmi.

8.2. Titul a narativní obsah

Hebrejský titul Šemôt (Jména [podle Ex 1,1]), řecký Exodos (Vyjití [podle hlavní události, o níž kniha vypráví]).

Návaznost na závěr Gn, ale s odstupem 400-500 let – Hebreové už tvoří početný lid, politická situace v Egyptě je pro ně nepříznivá; dva hlavní dějové póly – východ z Egypta a smlouva na Sinaji, mezičlánek tvoří putování pouští.

1. Vysvobození z Egypta (1,1-15,21)
2. Cesta pouští (15,22-18,27)
3. Smlouva na Sinaji (19-40)

8.3. Výsledný rámec knihy

Výsledný rámec vtiskla knize redakční práce kněžských kruhů v exilní a poexilní době – můžeme v něm rozeznat dvojí linii:

a) genealogickou – hned v Ex 1 se poukazuje na rozmnožení Izraelitů v Egyptě; z Jákobova rodu (70 osob) se stává početný národ a v něm se vyzvedá (Ex 6) zejména kmen Levi – snaha zdůraznit kontinuitu Áronových potomků v čelných reprezentantech kněžských rodin vykonávajících službu v chrámě;

b) teologickou – formule, jíž Bůh zjevuje Mojžíšovi své vlastní jméno: "Já jsem Jahve" (Ex 6,2-8), navazuje na Boží přízeň vůči praotcům a zároveň předznamenává postupné zjevování Boží slávy na Izraeli (jako vysvobozeném) a Egyptu (jako poraženém).

Hospodinova sláva má zazářit na osudu vyvoleného národa (povzbuzení pro zajatce v Babylóně) – i reptání Izraelitů na poušti je pro Hospodina příležitostí, aby zjevil svou slávu konkrétní pomocí (Ex 16,7.11). S touto slávou (samotnou Hospodinovou přítomností) nelze ztotožňovat oblak, který je pouze jejím projevem; oblak přesunující se s hory Sinaj nad stan setkávání (Ex 40,34) naznačuje Boží přebývání uprostřed putujícího Izraele.

8.4. Vliv knihy Exodus

1. V životě Izraele – prožitek exodu a sinajské smlouvy je zkušeností, k níž se Izrael v pozdějších dějinách stále vrací (srov. spojování Hospodinova jména s tímto zásahem jako pevným atributem, různé obrazy, jimiž proroci vyjadřují toto jedinečné období izraelských dějin, živá připomínka liturgickým slavením paschy a svátků stánků).

2. V životě církve – nová smlouva představuje naplnění předobrazů z Ex (Mojžíš resp. velikonoční beránek = Kristus, přechod Rákosovým mořem = křest resp. konečné vítězství, mana = eucharistie resp. nebeská hostina; pascha = přechod k novému životu).

3. V dnešním křesťanství – významnou roli hrají zvláště motivy osvobození (z jakéhokoli útlaku), putování s výhledem na cíl (ve smyslu historickém i eschatologickém), Hospodinovy slávy (Duch Páně přítomný v srdcích věřících).

8.5. Texty

8.5.1. Desatero (Ex 20,1-17)

v. 1: Je to sám Bůh, který dává příkazy svému lidu, a proto mají trvalou platnost.

v. 2: Prolog – Slova prologu jedinečným způsobem vyjadřují suverenitu a moc JHWH, Boha Izraele, a zároveň jeho velkou lásku a náklonnost k lidu, který si vyvolil. JHWH představuje sám sebe jako vysvoboditele svého lidu z Egypta. To je důležitý předpoklad k tomu, aby byla přikázání chápána od začátku jako vyjádření vůle Boha, který chce spasit. Prolog sám o sobě slouží jako preface k celému zákonu a nepojí se s prvním přikázáním. Jasně ukazuje, že následující přikázání jsou nedílnou součástí zjevení, ve kterém Bůh odhaluje sám sebe.

Bůh se dává poznat skrze své jméno. Zjevení Božího jména slouží jako prolog k Dekalogu, ale také jako shrnutí kapitol, které předchází. V Ex 6,2 bylo zjevení Božího jména Mojžíšovi spojeno s příslibem, že vysvobodí Izrael z Egypta. Uskutečnění tohoto příslibu Izrael zakoušel v následujících kapitolách a nyní je svobodný. Tato úvodní formule vrací Izrael zpět k historii vykoupení, ale zároveň ukazuje na novou etapu ve vztahu mezi Bohem a jeho lidem. Majestátní *já jsem* nenechává na pochybách, že ten, který se zde představuje, je mocný a vznešený. Podtrhuje to i jeho jméno JHWH. Nejedná se o nějakého světského krále nebo monarchu, ale o Pána celého světa, který je živý, existující, svrchovaný nade vším.

Tento JHWH se prohlašuje za Boha Izraele. Neznamena to, že by nebyl Bohem i jiným národům, ale že se zvláště hlásí k tomuto lidu a že s ním uzavírá smlouvu. Vyjadřuje se tím také, že podnět k tomu, aby byl JHWH Bohem Izraele, nevyšel z lidu, ale od Boha. Izrael se ke svému Bohu nedostal vlastními silami, ale Bůh si ho vybral. Ne pro nějaké zvláštní zásluhy, ale proto, že byl malý a slabý.²⁷ Kdyby se k němu Bůh nesklonil, Izrael by nežil.²⁸ Slova *tvůj Bůh* vyjadřují velkou Boží milost a důvěrný příklon Boha k Izraeli.

Slova *Já jsem tě vyvedl z Egypta, z domu otroctví* dokazují, že *já jsem Hospodin, tvůj Bůh* nebyla planá slova. Připomínají Boží čin, vyvedení z Egypta. Ten se stává událostí, ke které se Izrael bude neustále vracet. Hrůza Egypta, líčená na začátku Exodu,²⁹ je shrnuta do dvou slov: *dům otroctví*. Tím je řečeno všechno. V Egyptě bylo možno žít pouze jako otrok. Život byl spoután vládou faraóna a jeho drábů.³⁰ Vyvedení z Egypta je povoláním k novému životu, k samostatné, svobodné existenci. Zde je třeba hledat počátek existence Izraele. Ve vyvedení je záchrana, ale i vyvolení, neboť Bůh zachraňuje lid pro sebe.

Jednotlivá přikázání tedy předchází formule ve v. 2, aby se zdůraznilo, že jsou považována za vůli JHWH, který vykoupil svůj lid z domu otroctví. JHWH sám sebe definuje jako Boha, který je *vykupitel*. Tato formule zdůrazňuje autoritu a právo Boha na to, aby dal poznat svou vůli, protože jednal milosrdně ve prospěch Izraele. Tak lze chápat celý Dekalog jako projev péče milujícího Boha a tím ztrácí charakter chladného zákoníku. Je to cesta, která je lidu nabídnuta a po níž má kráčet. To, že Bůh dává zákon, však není v přímé linii s vysvobozením z Egypta. Není to jednoduše další z milosrdných skutků v historii vykoupení, ale spíše dání zákona předpokládá vysvobození z Egypta. Bůh dává poznat svoje jméno a uzavírá smlouvu se svým lidem. Dekalog zjevuje druhou tvář Boha, který klade požadavky na svůj lid. Zákon vyjadřuje pro Izraele Boží vůli.

²⁷ Dt 7,7; srov. Dt 9,4-6.

²⁸ Ez 16,4-6.

²⁹ Ex 1-2.5-6.

³⁰ Ex 1.